

Innspill til Vendepunkt

En tydeligere satsing på statistikk og data kan gjøre norsk bistand mer effektiv, målrettet og bærekraftig. Samtidig styrker det grunnlaget for demokrati, ansvarlighet og økonomisk utvikling i partnerland, og bidra til bedre utnyttelse av både nasjonale og internasjonale ressurser.

Hvorfor statistikk og data er avgjørende

En sentral forutsetning for tydeligere prioriteringer og økt effekt av bistanden er et solid faktagrunnlag. Uten pålitelig statistikk og velfungerende datasystemer svekkes både evnen til å prioritere riktig, måle resultater og sikre ansvarlighet, både i partnerland og i bistandsforvaltningen. Et solid faktagrunnlag er grunnleggende for å bekjempe fattigdom, styrke demokrati, motvirke korrupsjon og håndtere utfordringer knyttet til desinformasjon.

Tilgang til relevant og pålitelig statistikk har også direkte betydning for økonomisk utvikling. Bedre data om økonomi, næringsliv og befolkning styrker grunnlaget for investeringer, handel og finansiering. Dette er viktig både for nasjonale myndigheter og for internasjonale aktører, inkludert norske virksomheter som opererer i utviklingsland.

Styrking av nasjonale statistikksystemer bidrar ikke bare til bedre styring og demokratisk kontroll, men øker også effekten av annen bistand på tvers av sektorer. Dette er et område med høy effekt per krone¹².

Den raske utviklingen innen digitalisering og kunstig intelligens gir nye muligheter for bedre og mer tidsriktige data, men kan ikke kompensere for svake datasystemer. Tvert imot forutsetter bruk av avansert teknologi tilgang til strukturerte data, klassifikasjoner, metadata og standarder. Uten dette risikerer man at analyser blir inkonsistente eller direkte misvisende.

Når offisiell statistikk ikke er tilgjengelig eller tilstrekkelig relevant, vil tomrommet ofte fylles av andre datakilder med lavere kvalitet og mindre transparens. Dette kan bidra til fragmentering og redusert tillit til data, og øker risikoen for at beslutninger tas på sviktende grunnlag. Utviklingen i datalandskapet forsterker dermed behovet for sterke nasjonale statistikksystemer som kan sikre kvalitet, sammenlignbarhet og legitimitet.

Dagens utfordringer i bistanden

Underinvestering i statistisk infrastruktur – et eksempel fra BNP og nasjonalregnskap

Brutto nasjonalprodukt (BNP) er et av de mest kjente og viktigste økonomiske nøkkeltallene, som brukes i svært mange sammenhenger. BNP ligger til grunn for vurderinger av økonomisk utvikling og kredittverdighet, og påvirker dermed et lands tilgang til kapital, investeringer og finansiering. Det

¹ Anslag i en analyse fra National Bureau of Economic Research i USA (2025) indikerer at hver dollar investert i offisiell statistikk kan gi om lag 25 dollar tilbake, blant annet gjennom redusert usikkerhet og bedre beslutningsgrunnlag. [\[nber.org\]](https://nber.org)

² "Data creates real value through new economic and impact opportunities, and cost savings through everything from process efficiencies to reduced corruption; analysis of past investments has shown an average return of USD 32 for every dollar invested." [Investment+case_Multiplying+progress+through+data+ecosystems_vFINAL.pdf](#) (data4sdgs.org)

brukes også av Verdensbanken til å klassifisere land etter inntektsnivå, noe som igjen avgjør tilgang til gunstige lån og bistandsmidler. I tillegg inngår BNP som nevner i en rekke sentrale indikatorer, inkludert skatteinntekter, gjeld og bistand som andel av BNP. Dette er viktige indikatorer som brukes direkte i politikkutforming, budsjettprosesser og internasjonale forhandlinger.

Kvaliteten på BNP er derfor avgjørende. Dersom BNP-tallene er feil, vil også beslutningsgrunnlaget bli feil. Dette kan føre til feilprioriteringer, svekket økonomisk styring og dårligere tilgang til finansiering. BNP er med andre ord ikke bare et rapporteringstall, men et sentralt styringsverktøy som har direkte betydning for politikk, økonomi og utviklingsmuligheter.

BNP er en av mange indikatorer fra nasjonalregnskapet. Nasjonalregnskap er ikke ett enkelt tall, men resultatet av en omfattende statistisk infrastruktur som omfatter prisstatistikk, næringsdata, befolkningsdata og administrative registre. I mange land mangler fortsatt sentrale komponenter for å utarbeide nasjonalregnskapet, som tilstrekkelig lovverk, finansiering, datadeling og teknisk kapasitet. Dette gir betydelige utfordringer for kvaliteten i nasjonalregnskapet og kan føre til store endringer når systemene først oppdateres.

Et illustrerende eksempel er Nigeria, som i 2014 oppdaterte basisåret for sitt nasjonalregnskap fra 1990 til 2010, noe som økte BNP med nær 90 prosent over natten³. Slike justeringer er ikke uvanlige når det går lang tid mellom hovedrevisjoner, og reflekterer ofte at økonomiens struktur har endret seg betydelig. FN anbefaler å oppdatere basisår hvert femte år og samtidig inkorporere nye kilder og endringer i økonomien. I Afrika har 38 land basisår som er 10 år eller eldre. Nasjonalregnskapet er et system som krever jevnlig vedlikehold. Manglende oppdateringer og svakheter i datagrunnlaget kan ha store konsekvenser for størrelsen på BNP, og hvordan økonomien forstås og styres.

Fragmenterte datasystemer og parallelle løsninger

Til tross for økende oppmerksomhet om data i utviklingspolitikken, finansierer dagens bistand i stor grad kortsiktig datainnsamling for giverbehov, som monitorering av bistandsprosjekter, samtidig som nasjonale systemer forblir underfinansierte. Dette undergraver både eierskap, bærekraft og faktisk bruk av data i politikk.

En relatert utfordring er fremveksten av parallelle datasystemer etablert av private eller internasjonale aktører, som kan svekke nasjonale institusjoner og redusere bærekraften i bistanden. Flere av disse har over tid fylt viktige informasjonsbehov som ellers ikke ville blitt dekket, men når prosjekter avsluttes, står man ofte uten systemer som kan videreføres nasjonalt. Det bør derfor være en prioritert målsetting at slike ressurser i større grad rettes mot å utvikle løsninger som er integrert i nasjonale statistikkssystemer og som følger internasjonale metodiske standarder der disse foreligger.

Svake insentiver for langsiktig kapasitetsbygging

En grunnleggende utfordring ligger i hvordan bistandssystemet er innrettet. Finansiering og resultatmåling er i stor grad knyttet til kortsiktige leveranser, særlig datainnsamling og rapportering. Dette gir svake insentiver til å investere i langsiktig institusjonsutvikling og analytisk kapasitet. I mange land fungerer nasjonale statistikkbyråer i praksis som dataleverandører til internasjonale

³ [World Bank Document](#) : "For 2011, 2012, and 2013, the assessed increases in the level of Nigerian GDP were 68.3%, 76.9%, and 88.9%, respectively".

aktører, mens analyse, tolkning og bruk av data skjer utenfor institusjonene. Dette svekker utviklingen av fagmiljøer og reduserer muligheten for at data brukes aktivt i nasjonal politikk.

Insentivstrukturer i prosjekter kan også bidra til å trekke kapasitet bort fra ordinært arbeid. Omfattende bruk av per diem og prosjektbaserte aktiviteter skaper alternative belønningssystemer som i noen tilfeller undergraver institusjonell stabilitet og kontinuitet. Konkurransen om kvalifisert personell forsterkes, og ressursene kanaliseres mot kortsiktige aktiviteter fremfor langsiktig systembygging. Disse utfordringene er ikke knyttet til enkeltaktører, men reflekterer strukturelle forhold i bistandssystemet. Som en betydelig giver har Norge mulighet til å påvirke denne utviklingen, både bilateralt og gjennom multilaterale organisasjoner.

Hva må endres?

En dreining mot systembygging

For å møte disse utfordringene er det behov for en tydelig dreining i bistanden, fra kortsiktig datainnsamling mot langsiktig systembygging. Systembygging innebærer å utvikle institusjoner, lovverk, tekniske løsninger og kompetanse som gjør land i stand til å produsere, analysere og bruke data selv. Dette omfatter også bedre utnyttelse av administrative data, som allerede samles inn gjennom offentlig forvaltning, men som ofte ikke brukes systematisk.

En slik tilnærming vil styrke nasjonalt eierskap og øke sannsynligheten for at data brukes aktivt i politikk og styring. Over tid kan dette bidra til å styrke insentivene for nasjonal finansiering og videreutvikling av statistikkssystemene. Prinsippet om å "ikke gjøre skade" bør være førende, slik at bistanden bygger, og ikke undergraver, nasjonale systemer. Bistand bør utformes slik at den styrker eksisterende strukturer og institusjoner, og ikke bidrar til ytterligere fragmentering eller konkurrerende systemer.

Langsiktighet og fleksibilitet

Langsiktighet og fleksibilitet er avgjørende for å oppnå gode resultater, både i institusjonssamarbeid og i globale og tematiske innsatser. Langsiktighet gir forutsigbarhet, tid til å bygge tillit og mulighet til å tilpasse innsatsen til lokale forhold. Fleksibilitet gjør det samtidig mulig å utnytte bistandsmidlene bedre, ved å identifisere de mest relevante partnerne og løsningene underveis.

Selv om SSBs hovedinnsats er rettet mot institusjonssamarbeid på landnivå, gir globalt og tematisk samarbeid betydelig merverdi. På områder som statistikk og teknologi er samarbeid på tvers av land og regioner ofte nødvendig for å utvikle, teste og skalere løsninger. Gjennom partnerskap med multilaterale og nasjonale aktører har SSB bidratt til utviklingen av internasjonale standarder for statistikk om flyktninger, internt fordrevne og statsløse. Disse er tatt i bruk globalt, og flere land har for første gang inkludert slike grupper i sine folketellinger, fra Irak til Moldova. Regionalt samarbeid, sør-sør-partnerskap og triangulære modeller bør derfor styrkes for å motvirke siloer og fragmentering, styrke læring på tvers av land og utvikle felles metoder og standarder.

Regionale og globale faglige nettverk bidrar også til mer varige resultater. SSB støtter flere slike nettverk, der tidligere partnerland i økende grad tar en aktiv rolle i kompetanseoverføring til nye samarbeidspartnere. Et eksempel er nasjonalregnskapsprosjektet Nadabas, hvor fagpersoner fra Kenya og Namibia har tatt ansvar for opplæring i Somalia og Sør-Sudan. Slike samarbeidsformer styrker lokal relevans og legger et bedre grunnlag for bærekraftige løsninger.

Styrking av Kunnskapsbanken

Kunnskapsbanken er et sentralt virkemiddel for å mobilisere norsk offentlig kompetanse i utviklingssamarbeidet. En styrking av Kunnskapsbanken kan bidra til bedre koordinering og mer helhetlig innsats på tvers av sektorer. En sentral styrke i norsk offentlig forvaltning er effektiv datadeling og gjenbruk av registre, noe som bør utnyttes mer systematisk. Dette vil gjøre det mulig å støtte mer helhetlig systembygging i partnerland, og bidra til bedre utnyttelse av norske erfaringer med datadeling og registerbasert forvaltning

Utviklingen av nasjonale datasystemer henger tett sammen med digitalisering og bredere reformer i offentlig sektor, der registre, datadeling og standardiserte løsninger er avgjørende. Kunnskapsbanken kan bidra til at norsk innsats innen statistikk, digitalisering og styresett ses i sammenheng. En sterkere integrasjon av disse områdene vil gi større samlet effekt av bistanden og legge grunnlaget for velfungerende institusjoner og bedre styringskapasitet

Norsk merverdi og SSBs rolle

Statistisk sentralbyrå (SSB) har lang erfaring med utviklingssamarbeid innen statistikk og data, finansiert både gjennom ambassader og i økende grad gjennom Kunnskapsbanken i Norad. Innsatsen omfatter bilaterale institusjonssamarbeid, regionale og multilaterale partnerskap, samt bidrag til utvikling av globale standarder og digitale fellesgoder. Gjennom Kunnskapsbanken deltar SSB i sektorspesifikke programmer som skatt-, landbruk-, hav- og likestilling for utvikling, og er en sentral aktør i statistikk- og registersamarbeidet. SSBs erfaring viser betydningen av langsiktig samarbeid, faglige nettverk og kontinuitet. I økende grad deltar også tidligere partnerland i kompetanseoverføring til nye land, noe som styrker relevans og bærekraft.

Anbefalinger

Anbefalinger knyttet til Kunnskapsbanken:

- Styrk langsiktige, institusjonelle partnerskap basert på etterspørsel og eierskap.
- Bevar fleksibilitet i landvalg og samarbeid, og styrk regionale og triangulære initiativer.
 - Større, mer langsiktige og fleksible avtaler vil bidra til å oppnå punktene over og samtidig kreve mindre administrasjon fra Norad.
- Kunnskapsbanken bør utvikles til en sentral plattform for koordinert norsk innsats i offentlig sektor, der statistikk, digitalisering og styresett ses i sammenheng og understøtter felles systembygging i partnerland.

Anbefalinger knyttet til bistand innen statistikk og data:

- Øk investeringene i nasjonale statistikksystemer og datastrukturer, i tråd med internasjonale forpliktelser (Financing for Development m.fl.), med særlig vekt på å styrke landenes egen kapasitet til å produsere, analysere og bruke data for bærekraftig utvikling.
- Unngå parallelle datasystemer og sikre at all støtte til datainnsamling styrker, heller enn å undergrave, nasjonale institusjoner.

Kort oppsummert:

Norge har sterke fagmiljøer og lang erfaring innen statistikk, registerbaserte systemer og datadeling i offentlig sektor, og representerer et område med høy etterspørsel og dokumentert effekt. Dette gir et godt utgangspunkt for å bidra til kunnskapsbasert utvikling, sterkere institusjoner og mer effektiv bistand i partnerland.